

LỜI GIỚI THIỆU:

Ái hữu Nguyễn Mạnh Điềm, bút hiệu Cát Phương, KSCC khóa 1958. Trước đây tại Paris, A/H Điềm đã từng cộng tác với báo Hồn Nước (L'Âme de la Patrie) của cụ Trần Văn Ân.

Vừa rồi, nhà xuất bản Carlton Press Inc. ở New York đã đề nghị xuất bản cuốn sách của ái hữu Điềm tựa đề "Reflection on the Soviet Communism" vào cuối năm nay. Và dưới đây là bài "Yếu tố Gorbachev" do ái hữu Điềm viết cho tạp chí Nhân Văn số 59 tháng 7/1989 tại Santa Clara. Xin đăng tải để ái hữu Công Chánh xa gần tường lãm. (Trần Sĩ Huân)

Hiện nay trong giới chính trị Tây Phương người ta thường nói đến "Gorbachev factor", được diễn dịch như là yếu tố (hay nhân tố) Gorbachev. Hội nghị tài binh, hội nghị nhân quyền Quốc tế được bao phủ bởi cái yếu tố Gorbachev này.

Liên xô đã đơn phương giảm quân số và vũ khí tại Đông Âu, nói lỏng sự ngăn chặn các người gốc Do Thái di cư sang Tây phương làm cho không khí hội nghị tài binh có vẻ cởi mở hơn và hội nghị nhân quyền tại Moscow năm tới với sự đồng ý và tham dự của Mỹ đã có thể hình thành.

Nhưng yếu tố Gorbachev là cái gì? Glasnost và Perestroika đã phát sinh trong hoàn cảnh nào? Vị trí của nó trong quá trình phát triển guồng máy Số Viết trong 70 năm qua ra sao? Xác định vị trí đó chính là để tìm hiểu thực chất và giá trị tương đối của chương trình Canh tân guồng máy (Perestroika) và chính sách Nói lỏng (Glasnost) của Gorbachev và do đó cái vị thế của ông ta trong Bộ chính trị Số viết.

Hiện tượng Gorbachev là phản ảnh mâu thuẫn của thực tại Số viết hay là sự cóp nhặt trù tượng từ định chế và tập quán xã hội Dân chủ Tây phương? Nếu đó là một sự cóp nhặt - một sự chất chước - thì chương trình của Gorbachev chẳng có gì để mà nói. Bởi vì ông không biết mình đang làm gì khi lấy một chiếc áo thời trang mặc cho một thổ dân, không ăn khớp vào đâu cả! Nhưng nếu chương trình của Gorbachev là do mâu thuẫn khách quan của xã hội số viết mà có thì liệu Perestroika và Glasnost có mang cái chức năng mâu thuẫn đó không? Nói cách khác đó có phải là chính sự bùng nổ của quá trình chuyển chế vô sản? Hay đó chỉ là một sự canh tân? Và thực chất của sự canh tân là để bảo vệ cơ cấu hiện hữu và phát huy cơ cấu đó một cách khác, mà theo Gorbachev là một cách hữu hiệu hơn.

YẾU TỐ GORBACHEV

CÁT PHƯƠNG

Chính ông đã nói chương trình của ông không đi ngoài lề lối cộng sản cũng như chưa có vấn đề đa đảng! Vì sao vậy? Vì sao chỉ là Canh tân - và có vẻ như hướng đi hiện nay của Perestroika và Glasnost là Cải cách, chứ không phải là cách mạng. Chính đó là một giới hạn chủ quan bởi vì nó đi đến một nhận định về sự hoàn bị của lý tưởng cộng sản không đặt lại vấn đề quá trình thành tựu của quyền lực vô sản. Vì chính Gorbachev và những người trong bộ chính trị - hơn ai hết - phải bảo vệ quyền lực đó, nhân danh quyền lực đó để đưa ra chương trình Cải cách.

Vấn đề không phải là phe bảo thủ trong bộ chính trị còn mạnh mà Gorbachev không dám đi nhanh trong chương trình cải cách mà có lần ông phàn nàn là còn chậm chạp. Vấn đề không phải là vì chủ

YẾU TỐ GORBACHEV...

(Tiếp theo trang 15)

trương đi nhanh và đa đảng (có đối lập) mà Yeltsin bị loại ra khỏi Bộ chính trị và mất chức chủ tịch đảng bộ Moscow. Bởi vì chung cuộc thì Gorbachev và Ligachev (nhân vật số hai trong bộ chính trị mà người ta cho là đã loại Yeltsin ra ngoài vì chống đối chương trình Gorbachev) đều thống nhất lập trường (vô sản).

Chương trình Canh tân của Gorbachev - trước khi có tác dụng trong việc nâng cao đời sống dân Liên Xô - đang là một cuộc trắc nghiệm ngoài ý muốn của Gorbachev về sự thống nhất quyền lực vô sản. Sự loại trừ Yeltsin ra khỏi bộ chính trị chứng tỏ sức mạnh của quyền lực vô sản trước khi nó đến sức mạnh của phe bảo thủ.

Nói cách khác chương trình cải cách của Mikhail Gorbachev đã xuất hiện trong lúc các cơ cấu của chủ nghĩa Stalin đang còn là cơ sở sinh hoạt kinh tế và chính trị của xã hội Xô viết. Hay đúng hơn chương trình canh tân đó đang xây dựng từ những định chế Sta-li-nít mà không có Stalin.

Từ Khrushchev đến Gorbachev có một điều cố định: chủ nghĩa sta-li-nít đang kiểm soát một cách mạnh mẽ cơ cấu xã hội Xô viết. Nó là điều kiện tất yếu cho phép Liên xô phát triển thành một siêu cường quân sự ngày nay. Sự truất phế Stalin của Khrushchev trước đây cũng như chương trình cải cách của Gorbachev hiện nay không đá động - nghĩa là không đặt lại vấn đề - chủ nghĩa stalinit, mà trái lại họ phải cần chủ nghĩa ấy để tồn tại như là một quyền lực lãnh đạo.

Khrushchev thì như một người bốc đồng, tổ khổ Stalin trước đại hội đảng trước sự ngạc nhiên của các đồng chí của ông. Trong lúc đó vẫn tiến hành việc vũ trang cho Cuba để đưa đến cuộc khủng hoảng hỏa tiễn 1962. Tổ Stalin vì nhìn thấy những sự tàn ác trong thời kỳ tập thể hóa nông nghiệp của Stalin cũng như bàn tay sắt của ông qua bộ công an KGB có nhiệm vụ kiểm soát đời sống hàng ngày của các tầng lớp nhân dân. Khác hơn Khrushchev, Gorbachev không tổ đích danh Stalin mà lại đưa ra một chương trình cải cách rộng lớn mà ông gọi là cải cách cơ cấu (perestroika) và cải cách chính trị (glasnost).

Chính Lenin sau khi Cách mạng vô sản thành công (1917) đã cho bầu cử tự do để bầu ra một quốc hội. Nhưng vì đảng Bolshevik của Lenin bị thiếu số nên hai tháng sau đó Lenin đã giải tán quốc hội và tuyên bố lập nền chuyên chế vô sản (Proletarian

Dictatorship). Theo đó chỉ có một đảng Bolshevik (cộng sản) và đảng viên bầu bán với nhau rồi lập ra ban chấp hành Trung Ương rồi trong đó bầu ra Bộ chính trị, còn nhân dân thì hết bầu bán, đảng nói sao nghe vậy. Cho đến ngày nay tổ chức đảng trị ở Liên xô và các nước cộng sản đều theo khuôn mẫu đó.

Cái khẩu hiệu đầy nghịch lý chuyên chế vô sản - hay độc tài vô sản - đã trở thành một khí cụ rất thuận tiện để củng cố địa vị lãnh đạo. Stalin đã dùng những thủ đoạn bầu bán trong bộ chính trị để loại trừ đối lập. Và sau đó phóng ra phong trào cưỡng bách tập thể hóa nông nghiệp, tiếp đến là cuộc thanh trừng vô tiền khoáng hậu trong xã hội xô viết (1935).

Nhằm biến đổi thực tại khách quan của xã hội nước Nga quân chủ, Stalin - trong ba thập niên cầm quyền - tiến hành tập thể hóa nông nghiệp và kỹ nghệ hóa xứ sở, đã tạo ra một giai cấp thợ lại đảng. Chính cái giai cấp thợ lại này xác định chủ nghĩa sta-li-nít. Giai cấp này từ Trung ương đến địa phương tồn tại bằng khủng bố. Sự khủng bố được định chế hóa (mọi người xem đó như là điều cần phải có để hoàn tất cách mạng không có cứu cánh) như là một hiến pháp bất thành văn. Nói cách khác giai cấp thợ lại đảng từ bộ chính trị đến đảng bộ địa phương không còn phân biệt giữa khủng bố - hay thanh trừng - và trật tự công cộng. Ngày nay trong xã hội xô viết (và do đó trong các nước cộng sản khác) khó mà quan niệm một trật tự xã hội mà không có khủng bố, mà không có thanh trừng. Đó là đặc tính "khách quan" của chủ nghĩa stalinit. Nó được phát minh từ một nhu cầu cách mạng để trở thành một cơ cấu lãnh đạo trong xã hội cộng sản cho đến ngày nay.

(Xem tiếp trang 57)

YẾU TỐ GORBACHEV...

(Tiếp theo trang 16)

Sự bất khả phân giữa khủng bố và lãnh đạo này trong xã hội xô viết đã giải thích sự thất bại của Khrushchev khi ông tố Stalin trước đây. Ông đã quên rằng để ông có thể đứng trước đại hội đảng (cơ cấu lãnh đạo) mà tố khổ Stalin thì ông phải dùng cái dụng cụ đó (thanh trừng lãnh đạo), nghĩa là trên lập trường Stalinist. Chứng cứ là ông đã loại trừ đối lập trong bộ chính trị để nắm độc quyền. Kết quả là người tố Stalin đã bị chủ nghĩa Stalin hạ bệ. Ông chỉ là nạn nhân của chính mình.

Một ví dụ khác là khi Fidel Castro - nhân cuộc viếng thăm của Gorbachev gần đây - đã nói rằng sự cải cách của Liên xô không áp dụng ở Cuba vì ở đây không có tập thể hóa nông nghiệp. Điều đó chứng tỏ rằng chủ nghĩa Stalinist đã ly khai cái thực tại cấu tạo ra nó (tập thể hóa nông nghiệp) để trở thành một chủ nghĩa trừu tượng. Nói cách khác đảng cộng sản đã trở thành một đảng tính trừu tượng, hoàn toàn ly khai với thực tại xã hội đã tạo ra nó: đó là lúc mà nó vĩnh viễn tác hại người dân như là một nghiệp chương của con người trong xã hội cộng sản. Sự tác hại của đảng tính thể hiện trong sự khẳng định bất hủ; thù giết lẫn hơn tha lẫn. Mà đã là trừu tượng thì tiến đến phổ biến, và cái gì ở Liên xô đề xướng thì các nơi khác không chống thì chầy cũng xảy ra. Hiện tượng "Mùa Xuân ở thành Prague" của Tiệp Khắc (1968) trước đây đã đưa đến sự can thiệp của khối Varsovie là một ví dụ của sự đề xướng tố Stalin ở Liên xô.

Người ta không biết nếu một loại mùa xuân ở thành Prague thứ hai xảy ra như là hậu quả của chương trình cải cách Gorbachev thì Liên xô sẽ đối phó thế nào. Nhưng cho đến nay qua những vụ khủng hoảng chủng tộc tại cộng hòa Armenia, Azerbaijan và Georgia gần đây, Gorbachev đã tách rời chương trình Cải cách với các vụ khủng hoảng đó. Những vụ khủng hoảng đó chống lại sự can thiệp của chính quyền trung ương và của người Nga vào các vấn đề chính trị, kinh tế, văn hóa của họ. Các sự can thiệp ấy đã có từ thời Stalin. Như vậy chương trình Cải cách của Gorbachev không đặt lại vấn đề chủ nghĩa Stalinist. Mặc khác trong các cuộc biểu tình của dân chúng ở Moscow vừa qua để ủng hộ cho Yeltsin vào quốc hội các khẩu hiệu như "đả đảo bọn thơ lại đảng", "đả đảo Ligachev và Zaikov", "đảng phải trả lời trước nhân dân" v.v... chứng tỏ đang có một khuynh hướng chống chủ nghĩa Stalinist. Nó là nguyên nhân đưa đến Glasnost hơn là

hậu quả của Glasnost. Và tập đoàn lãnh đạo Cẩm Linh và Gorbachev nói riêng khi đưa ra chương trình Cải cách là nhằm chỉ trích cá nhân Stalin và những sai lầm mà ông đã phạm trong thời kỳ tại thế mà thôi. Còn cái guồng máy Stalinist, cái cơ cấu đảng của Stalin là thuộc về hệ thống xã hội chủ nghĩa. Vì vậy mà trong chương trình Cải cách việc bầu quốc hội mới người ta đã sắp đặt sao cho đảng cộng sản kiểm soát được các khuynh hướng cấp tiến trong quốc hội chứ chưa nói đến vấn đề đa đảng.

Như vậy chương trình Cải cách của Gorbachev có một biên giới rõ rệt: chỉ trích cá nhân Stalin và những tội ác của ông là Glasnost. Xét lại chủ nghĩa Stalinist và từ đó hệ thống xã hội chủ nghĩa là một việc khác (vừa qua tại Balan trong các cuộc biểu tình ủng hộ công đoàn Đoàn kết đã có một khẩu hiệu đã đả đảo chủ nghĩa cộng sản!)

Hiện nay hãy còn sớm để nói đến số phận của chương trình Cải cách Gorbachev. Nó có thể là một khởi điểm cho sự nổi dậy ở Liên xô chống lại thành trì xã hội chủ nghĩa của Stalin hoặc nó có thể cáo chung trước sức mạnh tiềm tàng của guồng máy Stalinist. Nhưng chắc chắn nó không ở mãi trong tình trạng hiện nay là một tình trạng cân bằng nội tại. Những biến chuyển trong khối quân chúng Liên xô và các nước cộng sản Đông Âu trong giai đoạn tới sẽ cho ta thấy hướng đi của Perestroika và Glasnost.

Điều mà nhân dân Liên xô hiện nay cần đến là một cuộc cách mạng xét lại toàn bộ hệ thống xã hội chủ nghĩa. Và đó cũng là điều mà M. Gorbachev ái ngại bởi vì xưa nay cuộc cách mạng phát khởi từ cấp lãnh đạo là điều hiếm có.

CÁT PHƯƠNG